

FUTBOLCHILARNING TEXNIK-TAKTIK TAYYORGARLIGINI
TAKOMILLASHTIRISHGA TA'SIR ETUVCHI OMILLAR

Xurshid Xaydaraliyev Xolmirzayevich

Ilmiy rahbar

Doniyor Yaqubjonov Nabijon o'g'li

Magistryakubjonovdonyor97@gmail.com

Annotatsiya: *Ushbu maqolada futbolchilarning texnik-taktik tayyorgarligini takomillashtirishga qaratilgan turli xil usul va vositalar keltirilgan bo'lib, ular futbolchi ayol va erkaklarga jismoniy holatdan kelib chiqib qo'llansa, yuqori samaradorlikni ta'minlashi bayon etilgan.*

Kalit so'zlar: *gol, zarba, texnik-taktik, psixologik tayyorgarlik, pas berish, ochilishlar, raqiblarni chalg'itish, dribling, devor, kesish, o'zaro almashish.*

Har qanday sport turidagi kabi futbolda ham natija jismoniy, texnik-taktik va psixologik tayyorgarlikdan iborat bo'lgan qattiq mashg'ulotlar orqali erishiladi.

Futbolchilarning texnik-taktik tayyorgarligi sport tayyorgarligining asosi hisoblanadi. Raqobat faoliyatidagi futbol mazmunining asosiy elementi o'yin harakati bo'lib, uning maqsadi gol urish uchun ajoyib sharoitlar yoki ularning immunitetini ta'minlash uchun o'yin holatini o'zgartirishdir. Bu borada futbolchilarning o'yin faolligi texnik va taktik tomoniga ega. O'yin holatini hal qilishda o'yinchining tashqi (ko'rinadigan) harakatlarida namoyon bo'ladigan vosita harakatini amalga oshirishning eng samarali usuli sifatida texnik tomon tushuniladi, masalan, to'pni uzatish. Jamoaviy sport turlarida texnika barqaror va shu bilan birga moslashuvchan, xilma-xil va taktikadan ajralmas bo'lishi kerak. Taktika muayyan o'yin vaziyatini hal qilish uchun texnik vositalarni tanlashni belgilaydi.

Futbolda o'g'il va qizlarning texnik-taktik tayyorgarligining past darajasidagi muammolardan biri mashg'ulotlar va musobaqalardagi harakat faolligining farqidir, chunki o'qitish va texnik texnikani takomillashtirish boshqa mashg'ulotlar turlaridan ajralib turadi. Futbolda texnika va taktika o'zaro bog'liqdir, chunki ma'lum bir o'yin vaqtida nima qilish kerakligini hal qilishda, masalan, pas berish yoki raqibni mag'lub etish, futbolchi o'zining taktik fikrlashidan foydalanadi. Tanlangan yechimni amalda qo'llash orqali u o'zining texnik mahoratidan foydalanadi. Bundan kelib chiqadiki, mukammal texnik tayyorgarlik turli xil taktik harakatlarni qo'llash imkoniyatini beradi, ya'ni, texnika taktik mahoratning asosi bo'lib xizmat qiladi. Taktik tayyorgarlikni yaxshilashni texnik tayyorgarliksiz tasavvur qilib bo'lmaydi, o'zlashtirish darajasi o'yinchilarning taktik harakatlariga ta'sir qiladi. Shu munosabat bilan, texnikani taktikadan alohida ko'rib chiqmasdan, «texnik-taktik mashg'ulot» tushunchasi tobora ko'proq foydalanilmoqda. O'yin texnikasi-futbolning o'yin va raqobat faoliyatini amalga oshirish uchun o'yin texnikasi majmui. Futboldagi barcha texnikalar o'yin o'ynash vositasidir.

Futbolchilarning texnik mahoratining mezonlari quyidagi ko'rsatkichlar hisoblanadi: hajm va ko'p qirralilik, samaradorlik, ishonchlilik.

Futboldagi turli o'yin faoliyati bilan bog'liq holda ikkita bo'lim ajratiladi: maydon o'yinchisi texnikasi va darvozabon texnikasi. Ushbu bo'limlar kichik bo'limlarni o'z ichiga oladi: harakat qilish texnikasi va to'pni boshqarish texnikasi, bu turli xil bajarish usullari bilan muayyan texnikalarni ko'rsatadi. V.P. Guba va A.V. Leksakovning ta'kidlashicha, futbolchilarning taktik tayyorgarligi deganda ularning o'yin va raqobat faoliyatidagi yuqori samaradorligini ta'minlovchi taktik harakatlar va o'zaro ta'sirlarni mukammal o'zlashtirishga qaratilgan pedagogik jarayon tushuniladi. Shuningdek, A.V. Rodionov ayol futbolchining taktik tayyorgarligini o'yinchilarni futbol o'yini, raqiblar bilan qarama-qarshilik paytida yuzaga keladigan muammolarni tezda hal qilishga o'rgatish deb belgilaydi. Mualliflarning fikrlari yig'indisida V.V. Nikolaenko, V.N. Shamardin va A.A. Kuznetsov, taktika - bu doimiy o'zgaruvchan o'yin sharoitida texnik usullardan samarali foydalanish orqali raqib ustidan g'alaba qozonishga qaratilgan o'yinchilarning individual va jamoaviy harakatlarini tashkil etish.

Taktika futbolchilarning o'yin davomidagi faoliyatining asosiy mazmuni va ikki jamoaning jismoniy, texnik va ma'naviy va ixtiyoriy tayyorgarligining taxminan teng ko'rsatkichlari bilan asosiy omil hisoblanadi va ulardan birining g'alabasini kafolatlaydi. Futbol ikki xil jamoaning himoyasi va hujumi o'rtasidagi doimiy kurash bilan tavsiflanadi, bu kurash tufayli o'yin taktikasi rivojlanadi. Shu munosabat bilan taktikaning asosini hujum va himoyadagi individual, guruh va jamoaviy texnik va taktik harakatlar tashkil etadi. Taktikaning hujum, himoya va qarshi hujum kabi turlari ham mavjud.

O'yin uchun taktikaning asosiy vazifasi - muayyan sharoitlarda ma'lum bir raqibga qarshi o'ynash vositalari, usullari va shakllarini tanlashdir. Hujum taktikasi hujumdagi hujum harakatlaridan shakllanadi, uning asosiy maqsadi raqib darvozasiga zarba berish imkoniyatini yaratishdir. Yuqorida aytib o'tilganidek, hujum va himoyadagi harakatlar individual, guruh va jamoaviydir. Individual hujum taktikasi - bu futbolchining maqsadli harakatlari, uning o'yin vaziyatini hal qilishning turli xil variantlari orasidan eng to'g'ri va samarali harakatini tanlash qobiliyati, masalan, pas berish, ochish yoki raqibdan ustun kelish.

Hujumdagi futbolchilarning individual taktik harakatlari to'psiz va to'p bilan. Maydon o'yinchilarining to'pisiz taktik harakatlarga quyidagilar kiradi:

1) «Ochilishlar» - bu jamoadoshidan to'pni qabul qilish uchun qulay shart-sharoitlarni yaratish uchun futbolchining erkin zonaga harakatlanishi va qo'riqchi o'yinchisidan ozod qilinishi.

2) «Raqiblarni chalg'itish» - sheriklarning harakatlari uchun erkin zonani tashkil qilish uchun qo'riqchi raqibni boshqarish uchun o'yinchining ma'lum bir hududga harakati.

3) «Alohida bo'yicha raqamli ustunlikni yaratish maydon qismi» - bu bir yoki bir nechta o'yinchilarning to'p bilan sherik joylashgan zonaga maxsus harakatlari.

Maydon o'yinchilarining to'p bilan taktik harakatlariga to'pni urish, uzatish va to'xtatish, dribling qilish, ya'ni, barcha texnikalar.

Uning uchun faqat individual texnik va taktik harakatlar tufayli yaxshi tashkil etilgan himoyani engish qiyin, keyin o'yinda ikki yoki undan ortiq o'yinchilarning guruh o'zaro ta'siri qo'llaniladi. Bunday o'zaro munosabatlar futbolning asosiy xususiyatlaridan biridir. To'pni nazorat qilish to'pning jamoadoshlariga turli uzatmalari yordamida amalga oshiriladi. Shu munosabat bilan futboldagi asosiy texnika to'pni uzatishdir. Guruhning texnik va taktik harakatlari kombinatsiyalar turlariga bo'linadi: standart pozitsiyalarda va o'yin epizodlarida.

O'yin epizodlaridagi kombinatsiyalar futbolchilarning juftlik va uchlikdagi o'zaro ta'sirini o'z ichiga oladi. Ikki futbolchining o'zaro ta'siri «bir yoki ikkita teginishda to'pni uzatish», «devor», «kesish» kabi tez-tez ishlatiladigan kombinatsiyalarni o'z ichiga oladi. Uch futbolchining o'zaro ta'siri boshqa tez-tez ishlatiladigan kombinatsiyalarni o'z ichiga oladi: «to'pni bir yoki ikki teginishda uzatish», «o'zaro almashish», «to'pni uzatish».

Guruh taktikasi individual va jamoaviy taktikalar o'rtasidagi oraliq bo'g'indir. Maydondagi barcha futbolchilarning sa'y-harakati bilan hujum va himoyada jamoa taktikasi tashkil etiladi. Butun jamoaning yuqori tezlikda sodir bo'ladigan hujum harakatlari tez hujum deyiladi. Hujum harakatlarini tashkil etishning bosqichma-bosqich hujum kabi turi ham mavjud bo'lib, u o'rta va qisqa paslar yordamida to'pni uzoq vaqt nazorat qilish bilan tavsiflanadi. Shu munosabat bilan jamoaviy mudofaa harakatlariga yuqoridagi hujum harakatlariga shaxsiy, zona va kombinatsiyalangan himoya orqali qarshi turish kiradi.

Shaxsiy himoya ostida har bir o'yinchi tomonidan himoyani tashkil etishda ishonchli raqibning homiyliги («ushlab turish») tushuniladi. Hudud himoyasida har bir o'yinchi maydonning ma'lum bir maydonini nazorat qilishi va bu zonada paydo bo'lgan har bir raqib o'yinchisiga qarshi kurash olib borishi kerak. Kombinatsiyalangan mudofaa eng keng tarqalgan hisoblanadi va futbolchilarning shaxsiy va zonaviy himoya harakatlarining kombinatsiyasi hisoblanadi. Muvaffaqiyatli pozitsiyani tanlash mudofaadagi muvaffaqiyatli harakatlarning asosiy mezonini hisoblanadi. Himoyadagi individual taktik harakatlar to'pga egalik qiluvchi va unga ega bo'lmagan o'yinchiga qarshilik ko'rsatishni o'z ichiga oladi.

To'psiz qolgan raqibga qarshi harakatlarni tashkil qilishda o'yinchi quyidagilarga harakat qiladi:

- raqibning to'pni olishiga yo'l qo'ymaslik, ya'ni. raqibni «yopish»;
- egri chiziqdan oldin o'ynang, ya'ni. to'pni ushlab turish.

Himoyachi o'yinchining to'pga egalik qilgan raqib o'yinchisiga qarshi asosiy harakatlari quyidagilardan iborat:

- to'pga tegish;
- to'pni uzatishga qarshilik;
- raqibning zarba holatiga kirishiga yo'l qo'ymaslik;
- darvoza tomon zarbani to'sib qo'yish.

Himoyadagi guruhli taktik harakatlar ikki o'yinchining o'zaro ta'siridan shakllanadi, ular sug'urta, «devor» va «kesish» o'ynash kombinatsiyasi bilan qarama-qarshilik kabi asosiy usullardan iborat. Ular, shuningdek, maxsus tashkil etilgan bir nechta futbolchilarning o'zaro ta'siridan shakllanadi, ular orasida: «devor» qurish va sun'iy «ofsayd» pozitsiyasini yaratish. Mahalliy tizimda 12-13 yoshli futbolchilarning texnik-taktik tayyorgarligi individual va guruhli texnik-taktik harakatlarni tayyorlash va takomillashtirishga qaratilgan bo'lib, namunali mashqlar yakkakurashlar 1 x 1, 2 x 1, 2 x 2, 3 x 2. Mashg'ulot jarayonida texnik texnika va taktik harakatlar birgalikda takomillashtiriladigan harakatdagi (guruhlar) texnik majmualar ham qo'llaniladi: qisqa va o'rta paslar, to'pni to'xtatish, to'pni o'tish bilan qabul qilish, «dribling»ga uzatma, «uchinchi», harakat yo'nalishini o'zgartirish. Amaliyot shuni ko'rsatadiki, futbolchilarni tayyorlash erkaklar jamoalarini tayyorlash tajribasiga asoslanadi. Shu faktni hisobga olsak, 12-13 yoshli futbolchilarning texnik-taktik tayyorgarligi 12-13 yoshli futbolchilarning ushbu turdagi mashg'ulotlari mazmuniga mos kelishi kerak.

Ammo ayollar va erkaklar futbol jamoalarining o'yin faolligini tahlil qilib, qizlar o'yinda asosan individual xususiyatga ega bo'lgan texnik va taktik harakatlardan foydalanadilar va o'z jamoasining o'yinchilarini kamroq jalb qiladilar, chunki ayollar futbolida erkaklardagi kabi o'yinchilarni tanlash imkoni yo'q. Texnik bilimdon futbolchilar ham yetishmaydi. Shuni inobatga oladigan bo'lsak, hozirgi vaqtda qizlarning mashg'ulot jarayoni ko'proq taktik jihatdan ortda qolgan texnik tayyorgarlikka qaratilgan bo'lib, bu erda dribling, pas berish, to'xtash, zarba berish uchun alohida mashqlar qo'llaniladi, taktik mashg'ulotlardan esa «1x1» jang san'ati.

Raqiblersiz va o'yin holatini modellashtirmasdan o'zaro ta'sir qilish uchun murakkab mashqlar emas, balki asosan ishlatiladi. 10-12 yoshli futbolchilarni tayyorlash dasturida butun mashg'ulotdan 10-12% vaqt taktik mashg'ulotlarga ajratiladi, bu mashg'ulot turini o'zlashtirish uchun yetarli emas. Frantsiyaning «Sent-Etyen» futbol maktabining mashg'ulotlar dasturida 11 yoshli futbolchilar allaqachon guruhdagi o'zaro munosabatlarni o'zlashtirmoqdalar, 12-13 yoshda esa ular juftlik va uchlikdagi guruhlardagi o'zaro munosabatlarni yaxshilaydilar va ular ustida ishlamoqdalar. texnikani bajarish tezligi.

Texnik-taktik tayyorgarlik bir necha bosqichlarga bo'linadi, bunda birinchi bosqichda futbolchilarda muvaffaqiyatli texnik va taktik harakatlarga hissa qo'shadigan ma'lum sifat va qobiliyatlarning rivojlanishi amalga oshirilishi kerak. Bu bosqich shaxsni o'zlashtirishga qaratilgan.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Хайдаралиев, Х. Х. (2019). МОТИВАЦИЯ ВЫБОРА ПРОФЕССИИ КАК ПРОЯВЛЕНИЕ ПАТРИОТИЗМА СОВРЕМЕННЫХ СТУДЕНТОВ. In *EUROPEAN RESEARCH: INNOVATION IN SCIENCE, EDUCATION AND TECHNOLOGY* (pp. 50-52).
2. Хайдаралиев, Х. Х. (2022). РОЛЬ РИТМИЧЕСКОЙ ГИМНАСТИКИ В ДОШКОЛЬНОМ ОБРАЗОВАТЕЛЬНОМ УЧРЕЖДЕНИИ ДЛЯ ДОШКОЛЬНИКОВ. *Academic research in educational sciences*, 3(3), 591-599.
3. Хайдаралиев, Х. Х. (2022). ТЕХНОЛОГИЯ КОМПЕТЕНТНОСТНОГО ПОДХОДА ДЛЯ СОВЕРШЕНСТВОВАНИЯ АНТИКОРРУПЦИОННОГО МЫШЛЕНИЯ СТУДЕНТОВ.
4. Dilshodovich, I. S. (2022). TALABALARDA FAMILISTIK KOMPETENSIYANING SHAKLLANTIRISHNING XUQUQIY ASOSI SIFATIDA. *O'ZBEKISTONDA FANLARARO INNOVATSIYALAR VA ILMIY TADQIQOTLAR JURNALI*, 1(12), 1210-1215.
5. Dilshodovich, I. S. (2023). TALABALARNING FAMILISTIK KOMPETENSIYASINI RIVOJLANTIRISHNING PEDAGOGIK TIZIMINI. *O'ZBEKISTONDA FANLARARO INNOVATSIYALAR VA ILMIY TADQIQOTLAR JURNALI*, 2(18), 874-879.
6. Dilshodovich, I. S. (2022). TALABALARNI OILAVIY HAYOTGA TAYYORLASHDA MILLIY URF-ODAT VA AN'ANALARDAN FOYDALANISH. *IJODKOR O'QITUVCHI*, 2(23), 476-479.

7. Dilshodovich, I. S. (2022). OF PREPARING STUDENTS FOR FAMILY LIFE CONTENT AND LEPROSY. *Новости образования: исследование в XXI веке, 1(2)*, 117-123.

8. Dilshodovich, I. S. (2023). DIDACTIC POSSIBILITIES OF FORMATION OF FAMILIAR COMPETENCE IN ADOLESCENT BOYS. *European journal of education and applied psychology, (1)*, 3-6.

9. Tuychieva, I. I., & Ismailov, S. D. (2022). Formation Of Familistic Competence In Adolescent Boys. *Journal of Positive School Psychology, 6(10)*, 2021-2024.

10. Baydjanov, B. (2021, June). HIGHER EDUCATION PROSPECTS AND ISSUES OF DEVELOPING INFORMATION SECURITY CULTURE AMONG STUDENTS (ON THE EXAMPLE OF FERGANA REGION). In *Конференции*.

11. Baydjanov, B. (2021, June). HIGHER EDUCATION PROSPECTS AND ISSUES OF DEVELOPING INFORMATION SECURITY CULTURE AMONG STUDENTS (ON THE EXAMPLE OF FERGANA REGION). In *Конференции*.

12. Baydjanov, B. (2021, March). COMPATIBILITY OF NEW RENAISSANCE PEDAGOGY AND JADID ENLIGHTENERS' VIEWS ON EDUCATION AND INFORMATION SECURITY. In *Конференции*.